

УДК 336.221:658

І. М. Кушнір*

РОЗРОБКА КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛІНГУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

У статті висвітлюються особливості зарубіжного досвіду розробки концепції податкового контролінгу суб'єктів підприємництва. Запропоновано концептуальні засади податкового контролінгового регулювання діяльності податкоплатників в Україні. Вказано на приховані резерви підвищення ефективності контролінгового регулювання податків на мікрорівні на стадії його становлення.

Ключові слова: концепція, концептуальні засади, механізм, мікроекономіка, податковий контролінг, податкоплатник, регулювання

В статті освещаются особенности зарубежного опыта разработки концепции налогового контроллинга субъектов предпринимательства. Предложены концептуальные основы налогового контроллингового регулирования деятельности налогоплательщиков в Украине. Указано на скрытые резервы повышения эффективности контроллингового регулирования налогов на микроуровне на стадии его становления.

Ключевые слова: концепция, концептуальные основы, механизм, микроэкономика, налоговый контроллинг, налогоплательщик, регулирование

International experience research of tax control and monitoring of enterprises in Ukraine. Proposed conceptual principles of tax control and monitoring of enterprises in Ukraine. Indicated hidden reserves of increasing the effectiveness of tax control and monitoring of enterprises in Ukraine at the stage of its formation.

Key-words: concept, conceptual principles, mechanism, microeconomy, tax control and monitoring, taxpayer, regulation.

Постановка проблеми. Завданням статті є розгляд можливостей розробки концепції податкового контролінгу на мікрорівні та її впровадження в практику суб'єктів підприємництва.

Нами, на відміну від інших авторів, запропоновано концептуальні засади податкового контролінгового регулювання діяльності податкоплатників в Україні; вказано на приховані резерви підвищення ефективності контролінгового регулювання податків на мікрорівні на стадії його становлення. Розглянемо особливості зарубіжного досвіду та національні аспекти розробки концепції податкового контролінгу суб'єктів підприємництва.

Аналіз останніх досліджень. Розробці теоретичних основ і методів організації контролінгу присвячені наукові публікації зарубіжних авторів: Е. Ананьїна, Ю. Аніскіна, Г. Багієва, А. Болвачова, І. Бородушко, С. Воробйової, А. Дайле, Н. Данилочкіної, І. Жданова, В. Івашкевича, А. Карапетян, А. Кармінського, Е. Майєра, Р. Манна, Н. Мордовченкова, Т. Окраїнець, Г. Ортмана, А. Павлової, В. Піча, Т. Скоуна, М. Слуцкіна, В. Суйц, С. Сулоєвої, Е. Уткіна, С. Фалька, О. Фоміної, Д. Хана, П. Хорвата, Х. Хунгенберга, Е. Шерма, Х. Штаймана.

Серед досліджень, присвячених проблемам адаптації міжнародного досвіду управління

і формування вітчизняної школи контролінгу, слід відзначити роботи С. Голова, В. Гриньової, Л. Балабанової, О. Благодарного, С. Петренка, М. Пушкаря, І. Стефанюка, Л. Сухаревої.

Проте стосовно розробки концепції податкового контролінгу суб'єктів підприємництва в Україні, узятих в контексті реальної соціально-економічної ситуації, досліджувана проблема до теперішнього часу не розглядалася.

Метою статті є дослідження особливостей зарубіжного досвіду та національних аспектів розробки концепції податкового контролінгу суб'єктів господарювання.

Нами, на відміну від інших авторів, розроблено концептуальні засади податкового контролінгового регулювання діяльності податкоплатників в Україні; запропоновано використати модуль «Аналіз діяльності» програмного забезпечення «М. Е. ^ос» для розв'язання суб'єктами підприємництва завдань податкового контролінгу щодо управління податками.

Вклад основного матеріалу. Зарубіжний досвід свідчить про необхідність розробки національної концепції податкового контролінгу на мікрорівні.

Податковий контролінг як комплексна система управління податковими платежами підпри-

* Кушнір І. М. — канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та підприємництва, Донецький інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

ємства здійснює вплив на них за допомогою методів планування, обліку, аналізу, регулювання, мотивації, контролю щодо реалізації його мети [1, с. 326].

Зарубіжний досвід свідчить, що об'єктом податкового контролінгу на мікрорівні є сукупність фінансових та податкових відносин підприємства, які виникають у зв'язку з виконанням їм зобов'язань щодо сплати податків та зборів. Групування об'єктів податкового контролінгу, ступінь їхньої деталізації може бути наведена згідно із потребами спеціалістів різних рівнів управління у різноманітних інтерпретаціях (податкові відносини; податкове навантаження; бази оподаткування за конкретними податками; податкові платежі).

Головною метою податкового контролінгу є зростання власних фінансових ресурсів підприємства, забезпечення узгодженості інтересів держави та суб'єктів підприємництва в межах правового поля, точного розрахунку та своєчасної сплати податкових платежів.

До пріоритетних задач податкового контролінгу можна віднести:

- організацію та забезпечення ефективного функціонування системи податкового контролінгу для підтримки балансу інтересів держави та підприємства;

- оптимізацію податкового навантаження суб'єктів підприємництва;

- оптимізацію податкових платежів та бази оподаткування конкретних податків.

Задачі, що поставлені перед податковим контролінгом, реалізуються через його функції (цільову, інформаційну, координаційну, стимулюючу), які здійснюються за допомогою методів податкового контролінгу (аналізу, планування, обліку, контролю, регулювання, стимулювання та ін.).

Податковий аналіз являє собою систему особистих знань, пов'язаних із дослідженнями тенденції господарчого розвитку, науковим обслуговуванням планів, прийняттям управлінських рішень, контролем за їх виконанням, оцінкою досягнутих результатів і пошуком резервів підвищення ефективності чинної податкової політики підприємства [2, с. 150].

Податкове планування суб'єктами господарювання увійшло до вітчизняної практики з країн із давніми ринковими традиціями й усталеними системами оподаткування (США, Велика Британія, Франція й ін.).

Податкове планування — це процес попереднього розгляду й оцінки рішень в галузі фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва з урахуванням їх податкових наслідків та вибір оптимальних рішень з позиції загальних цільових установок щодо їхньої діяльності.

Більшість вітчизняних підприємств намагаються впровадити у практику своєї діяльності податкове планування. Однак, методи податкового планування, що були запозичені із зарубіжного досвіду, не дають очікуваного результату та потребують адаптації до особливостей вітчизняної системи оподаткування [3, с. 180].

У сучасній економічній літературі деякі автори ототожнюють поняття «податкове планування» і «мінімізація податкових платежів» [4, с. 55; 5, с. 135], бо податкове планування спрямовано на оптимізацію податкових платежів, а будь-яка податкова оптимізація починається з ретельного планування.

Податкове регулювання — цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин шляхом використання засобів та інструментів податкової політики [6, с. 140; 7, с. 12; 8, с. 62]. В основі використання оподаткування як одного з найважливіших важелів економічної політики держави лежить властива податкам і системі оподаткування в цілому регульовальна функція.

Податковий облік можна охарактеризувати як впорядковану систему збору, реєстрації та узагальнення зберігання й передачі інформації для визначення податкової бази для податку на основі даних первинних документів, згрупованих відповідно до порядку, передбаченого чинним податковим законодавством. Як правило, податковий облік здійснюється шляхом суцільного, безперервного й документального обліку господарських операцій, конкретного податку.

Вагоме місце в системі податкового контролінгу суб'єктів підприємництва належить податковому контролю.

Державний податковий контроль є суттєвим елементом державного регулювання економіки й обов'язковою умовою ефективного функціонування фінансової системи та економіки країни в цілому. Його основна мета — сприяння реалізації податкової політики держави в процесі формування і використання бюджетів різних рівнів і цільових державних фондів. Від його ефективності в значній мірі залежить економічний добробут держави та її безпека.

Усі складні штучні системи, до яких належить і система оподаткування, завжди прагнуть вийти з-під контролю через різні об'єктивні та суб'єктивні причини. Цим тенденціям протистоїть сила управління і насамперед такий його елемент, як контроль. Внаслідок цього ефективність управління багато в чому визначається тим, як налагоджено систему контролю.

З погляду суті цього процесу контроль являє собою визначення і документування фактичних показників (параметрів плану), порівняння їх із плановими для оцінки результатів діяльності.

Крім того, контроль містить в собі комплекс заходів щодо аналізу причин відхилень від запланованих показників з метою прийняття відповідних рішень щодо проведення коригувальних заходів або зміни первісних цільових настанов і планів.

Таким чином, головний зміст контролю полягає в організації систематичної діяльності, спрямованої на наближення фактичного виконання до запланованого результату. Слід зазначити, що саме за допомогою контролю реалізується зворотний зв'язок, за яким до органів управління надходить інформація про реальний стан керованої системи.

Податковий контроль як цілеспрямована систематична діяльність управлінських служб підприємства спрямована на своєчасне виявлення та усунення помилок у розрахунках податкових платежів, відхилень від планових нормативів, мінімізації фінансових та адміністративних наслідків податкових правопорушень.

Правильно організований податковий контроль забезпечує упевненість керівництву підприємства в надійності управлінських рішень, що приймаються, з позиції оподаткування, знижує вірогідність виникнення податкових проблем. Процедура та технологія податкового контролю залежить від масштабу підприємства,

виду його діяльності, переліку податків, які сплачуються та ін.

Для узгодженості, збалансованості інтересів працівників підприємства та цільових настанов самого підприємства використовується метод мотивації. Під мотивацією розуміють процес цілеспрямованого впливу на працівників підприємства за допомогою матеріального й морального стимулювання (покарання) для реалізації цілі податкового контролінгу. Мотивація базується на нормах податкового, цивільного, трудового законодавства, системі внутрішніх нормативних документів, які відбивають відповідальність працівників підприємства при виконанні посадових обов'язків.

Наведені методи податкового контролінга мають свій інструментарій, але можуть використати й інструменти іншого методу. Податковий контролінг як комплексна система покликана пов'язувати інформацію із різних областей функціонування підприємства, тому він широко використовує інструменти менеджменту, маркетингу, стратегічного та бізнес-планування, бухгалтерського, статистичного, управлінського, виробничого обліку, фінансового менеджменту, аналізу господарської діяльності й ін.

Особливості зарубіжної системи податкового контролінгу підприємства подано на рис. 1 [9, с. 16].

Податковий контролінг підприємства		
<i>Оперативний</i>		<i>Стратегічний</i>
Зростання власних фінансових ресурсів підприємства	Мета	Забезпечення виживаємості підприємства, орієнтація на потенціал успіху
Підтримка балансу інтересів держави та підприємства		Забезпечення збалансованості інтересів держави та підприємства
Забезпечення ефективного управління системою податкового контролінгу	Задачі	Організація та забезпечення ефективного функціонування системи податкового контролінгу для підтримки балансу інтересів держави та підприємства
Оптимізація податкового навантаження підприємства		
Оптимізація бази оподаткування		
Оптимізація податкових платежів	Функції	Цільова Координаційна Інформаційна Стимулююча
Цільова Координаційна Інформаційна Стимулююча		
Оперативне: планування; облік; контроль; аналіз; регулювання; стимулювання	Методи	Стратегічне: планування; облік; контроль; аналіз; регулювання; стимулювання
Податкові бюджети	Інструменти	Податкова політика
Податкові календарі		Податкова стратегія
Договорна політика		Податкові бюджети
Податкова політика		Податкове поле
Податкове навантаження	Об'єкти	Податкові відносини
База оподаткування		Податкове навантаження
Податкові платежі		База оподаткування

Рис. 1. Концепція податкового контролінгу російського підприємства

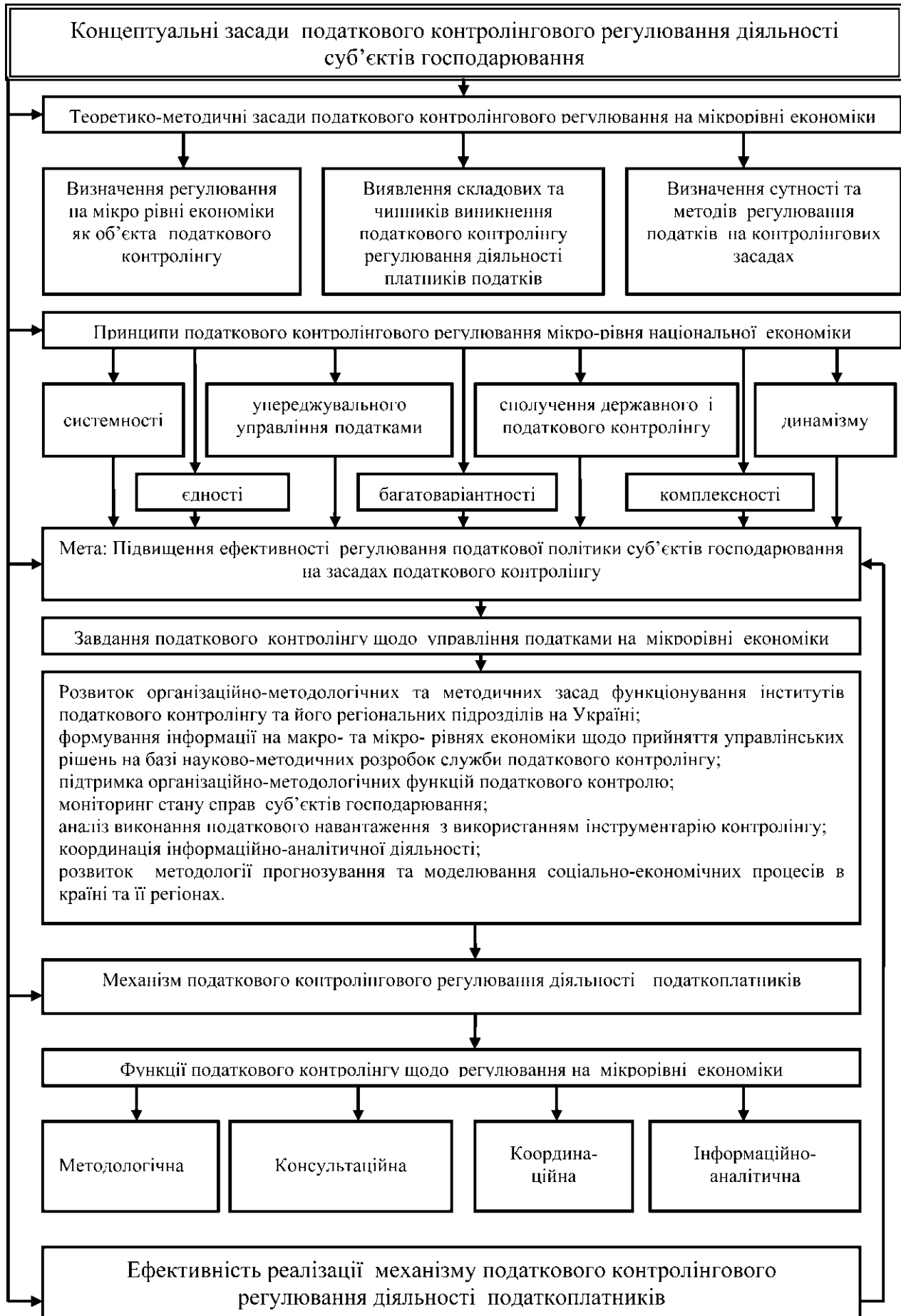

Рис. 2. Концептуальні засади податкового контролінгового регулювання діяльності податкоплатників України

Залежно від важливості задач, що розв'язуються, ступеню впливу на кінцевий фінансовий результат діяльності можна виділити два види податкового контролю — стратегічний та оперативний, які мають ряд відмітних особливостей.

На нашу думку, на Україні в умовах економічної кризи виникла потреба розробити національну концепцію податкового контролінгу на мікрорівні (рис. 2).

Таким чином, українська економіка впритул підійшло до розробки механізму податкового контролінгового регулювання діяльності податкоплатників.

На нашу думку, до прихованих резервів підвищення ефективності контролінгового регулювання податків на мікрорівні на стадії його становлення належить використання модулю «Аналіз діяльності» програмного забезпечення «М. Е. ^ос», який дозволить здійснювати суб'єктам господарювання фінансовий аналіз за напрямками (аналіз структури активів і пасивів підприємств, показники фінансової стабільності, аналіз ліквідності, аналіз рівня та динаміки фінансових результатів, факторний аналіз прибутку, аналіз рентабельності, оцінка ділової активності, структура грошових потоків, аналіз руху власного капіталу, аналіз неплатоспроможності, 5-ти факторна модель Альтмана, експрес-аналіз Бівера) з акцентом на розв'язання завдань податкового контролінгу.

Висновки. На основі проведених досліджень з питань розробки концептуальних засад податкового контролінгового регулювання на мікрорівні економіки сформульовані такі пропозиції:

1. Запропоновано концепцію податкового контролінгового регулювання діяльності українських податкоплатників, сутність якого складається з комплексного управлінського впливу на величину баз оподаткування та податкових платежів підприємства за допомогою методів прогнозування, планування, організації, мотивації, контролю.

2. Розробити механізм податкового контролінгового регулювання діяльності податкоплатників.

3. Для успішного виконання завдань податкового контролінгу використати модуль «Аналіз діяльності» програмного забезпечення «М. Е. ^ос» для управління податками суб'єктами підприємництва на практиці.

Література

1. Окраинец Т. И. Проблемы внедрения системы налогового контроллинга на предприятиях угольной отрасли / Т. И. Окраинец, О. А. Фомина // Горный информационно-аналитический бюллетень. — 2010. — № 4. — С. 325-331.

2. Литвиненко Я. В. Податкова політика : навч. посіб. / Я. В. Литвиненко — К. : МАУП, 2003. — 224 с.

3. Сухарева Л. О. Податкове планування в системі управління підприємством : монографія / Л. О. Сухарева, П. М. Сухарев, Я. І Глушенко. — Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. — 209 с.

4. Евстигнеев Е. Н. Основы налогообложения и налогового права : учеб. пособие / Е. Н. Евстигнеев. — М. : Инфра-М, 2000. — 120 с.

5. Елисеев А. Налоговое планирование. Минимизация налогообложения законными способами / А. Елисеев, Н. Пидлужный. — Д. : Баланс-Клуб, 2002. — 221 с.

6. Нагорняк Г. Проблемы податкового регулювання в Україні та шляхи їх вирішення / Г. Нагорняк, Ю. Вовк // Галицький економічний вісник. — 2010. — № 2 (27). — С. 140-152.

7. Иванов Ю. Б. Світові тенденції антикризового податкового регулювання // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2010. — № 1 (48). — С. 10-15.

8. Новицький В. Є. Податкове регулювання в системі інструментів соціально-економічного розвитку: питання методології // Фінанси України. — 2007. — № 10. — С. 60-73.

9. Фомина О. А. Формирование экономического механизма налогового контроллинга предприятия (на примере угольных компаний) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. ^кон. наук : 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / О. А. Фомина. — М., 2007. — 24 с.